

ЗВ'ЯЗОК РІВНЯ САМООЦІНКИ ТА АГРЕСИВНОСТІ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Оникійчук Оксана

студентки 4 курсу соціально
психологічного факультету

Науковий керівник:

ст.викладач кафедри соціальної
та практичної психології

Л.М.Фальковська

Проблема агресії є доволі гострою у підлітковому віці. Цей період у житті людини є одним із найскладніших – відбуваються значні зміни у фізичному, соціальному та психічному розвитку. Підліток прагне самостійності, визнання власної дорослості, сили, значимості, однак нетривке його соціальне, економічне, становище, що склалося в цей час, зумовлює ризик зростання різноманітних викривлень у його індивідуальному розвитку та поведінці.

Уявлення підлітка про себе виявляється у такому особистісному утворенні як самооцінка. Вона формується на основі зовнішніх оцінок: батьків, однолітків, референтних груп. Дуже складний процес формування самооцінки для підлітка створює багато труднощів. У більшості випадків прояв цих труднощів проявляється в агресивній поведінці підлітків.

Питання агресивності піднімалось у багатьох теоріях та напрямках зарубіжної психології: *психоаналізі* – Е.Фромм, М.Малер, К.Хорні, А.Адлер, З.Фрейд, у *когнітивній* – Д.Зільманн, Л.Берковіц, у *гуманістичній* – А.Маслоу, К.Роджерс, В.Франкл; у *еволюційному підході* – К.Лоренц; у *біхевіористській* – А.Басс; у *теорії соціального научіння* – А.Бандура та ін.

Особливості самооцінки у підлітковому віці розглядаються в працях А. Адлера, К.Хорні, А. Маслоу, К.Роджерса, Л.С. Виготського, І.І.Чеснокової, М.І. Лісіної. Дослідники акцентують увагу на значимості позитивної самооцінки для будь якої діяльності підлітків. Для формування адекватної самооцінки необхідно щоб у відносинах підлітка з батьками, вчителями, однолітками панувала приязнь, порозуміння, довіра, що підкреслює особливу значущість міжособистісних стосунків. Отже, на підлітковий вік припадає найсуперечливіший, конфліктний період розвитку самооцінки.

Дослідження зв'язку рівня самооцінки з агресивністю у підлітковому віці проводилося у 2016 році в Коростишівській ЗОШ І-ІІІ ступенів №9, Житомирської області. Загальна вибірка склала 75

осіб – учні 5-9 класів. Методи дослідження: теоретичні – аналіз та узагальнення наукових джерел з проблеми агресивності та рівня самооцінки підлітків, емпіричні – опитувальник агресії Басса - Дарки, методика дослідження самооцінки Дембо – Рубінштейн. Для обробки результатів дослідження були використані якісний (ключі до обробки даних за методиками агресії Басса- Дарки та самооцінки Дембо - Рубінштейн) та кількісний (застосування математичних (статистичних) обчислень, а саме кореляційного аналізу.

За результатами дослідження зв'язку рівня самооцінки з агресивністю у підлітковому віці можна зробити такі узагальнення:

1. Методика дослідження самооцінки за Дембо - Рубінштейн показала, що більшість досліджуваних мають дуже високий рівень самооцінки 36 осіб - (48%), високий рівень самооцінки у 21 особи – (28 %) досліджуваних, середній рівень самооцінки у 15 осіб – (20%), 3 особи – (4%) має низький рівень самооцінки. Аналізуючи результати дослідження адекватності самооцінки, можна зробити висновок, що у більшій половині досліджуваних адекватна самооцінка. А у іншій половині або адекватна з тенденцією до завищеної, або адекватна з тенденцією до заниженої самооцінка. Також можна прослідкувати розвиток самооцінки у дітей п'ятого класу по дев'ятий, дуже яскраво помітно як самооцінка розвивається від того як підлітки приписують собі самі в основному негативні особистісні характеристики і до того як вони починають усвідомлювати власні достоїнства і недоліки. Спочатку усвідомлюються в основному тільки окремі вчинки в певних життєвих ситуаціях, потім - риси характеру і, врешті-решт, глобальні особистісні особливості. Таким чином, можна зробити висновок що підлітки розвиваючись фізично також розвиваються і психологічно, особистісно, зокрема розвивається і їх самооцінка від оцінки себе як фізичного створіння до оцінки своїх якостей, характеристик, вчинків та життєвих ситуацій у яких знаходиться підліток. Дослідження рівня агресивності та характеру міжособистісної взаємодії підлітків за опитувальником рівня агресивності Басса-Дарки показав, що більшість досліджуваних мають середній – 32 особи (43%) та підвищений – 32 особи (43%) рівні агресивності, низький рівень агресивності у 5 осіб (7%), високий рівень агресивності у 4 осіб (5%), 2 особи – (2%) мають дуже високий рівень агресивності. Як бачимо у результаті дослідження найвищі показники спостерігаємо по показнику почуття провини спостерігається у 37% досліджуваних, фізична агресія спостерігається у 19% досліджуваних, роздратування має місце у дванадцятих досліджуваних, що складає 16%. Також можна прослідкувати розвиток агресії у дітей з

п'ятого класу по дев'ятий, дуже яскраво помітно як агресія розвивається від того як підлітки приписують собі самі в основному негативні особистісні характеристики і до того як вони спрямовують свою агресію на адресу конкретної людини, причому точно в його психологічно вразливе місце. Таким чином, можна зробити висновок що підлітки розвиваючись фізично також розвиваються і психологічно, особистісно, зокрема дитина починає розуміти, що певні змістовно наповнені мовні звернення можуть завдати більше болі конкретній людині, ніж використання фізичної сили.

2. Вивчення міри зв'язку рівня самооцінки з агресивністю виявив такі тенденції: підлітки з високим рівнем агресивності мають високий рівень самооцінки ($r_{xy} = 0,90$, на рівні 99%). Тобто, підліткам з високим рівнем самооцінки властивий прояв високого рівня агресії. У другому ж випадку, тобто при обчисленні зв'язку самооцінки підлітків з низьким рівнем агресивності коефіцієнт кореляції статистично не достовірний, на рівні значимості $p > 0.05$. Отже, було виявлено неоднозначний зв'язок між явищами - підліткам з низьким рівнем самооцінки не завжди властивий прояв низького рівня агресії. При обчисленні зв'язку високого рівня фізичної агресії підлітків з низькою самооцінкою коефіцієнт кореляції статистично не достовірний, на рівні значимості $p > 0.05$. Отже, у підлітків з високим рівнем фізичної агресії не у всіх випадках виявляється низька самооцінка. При обчисленні зв'язку високого рівня роздратування підлітків з високою самооцінкою коефіцієнт кореляції статистично не достовірний, на рівні значимості $p > 0.05$. Отже, у підлітків з високим рівнем роздратування не у всіх випадках виявляється висока самооцінка. При обчисленні зв'язку високого рівня почуття провини підлітків з низькою самооцінкою коефіцієнт кореляції статистично не достовірний, на рівні значимості $p > 0.05$. Отже, у підлітків з високим рівнем почуття провини не у всіх випадках виявляється низька самооцінка.

3. За результатами емпіричного дослідження був виявлений прямий тісний зв'язок високого рівня самооцінки з високим рівнем агресивності у підлітків, у решті випадків картина постає неоднозначною: у підлітків з низькою самооцінкою не завжди властивий прояв низького рівня агресії, хоча у підлітків з високим рівнем фізичної агресії не у всіх випадках виявляється низька самооцінка; у підлітків з високим рівнем роздратування не у всіх випадках виявляється висока самооцінка; у підлітків з високим рівнем почуття провини не у всіх випадках виявляється низька самооцінка.